

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

Дипломна робота бакалавра
на тему:
«Історичний портрет Фрідріха II Великого»

Виконала:

студентка 4 курсу, групи Ist1-B13
Напрямок підготовки 6.020302 Історія*
денної форми навчання

Атаманчук Сніжана Ігорівна

Науковий керівник:

старший викладач кафедри
всесвітньої історії

Верстюк Володимир Вікторович

Рецензент:

Кам'янець-Подільський, 2017 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3-6
РОЗДІЛ 1. Історіографія та джерельна база дослідження.....	7-12
1.1. Історіографія проблеми	7-9
1.2. Аналіз джерельної бази	10-12
РОЗДІЛ 2. Формування особистості монарха	13-22
2.1. Дитячі та юнацькі роки Фрідріха II Великого	13-18
2.2. Освіта та виховання.....	19-22
РОЗДІЛ 3. Внутрішня політика Фрідріха II Великого.....	23-32
3.1. Соціально-економічні перетворення.....	23-28
3.2. Політика «освіченого абсолютизму» в освіті та мистецтві.....	29-32
РОЗДІЛ 4. Зовнішня політика монарха.....	33-49
4.1. Стосунки монарха з іноземними країнами	33-41
4.2. Фрідріх II як великий полководець.....	42-49
ВИСНОВКИ	50-52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	53-57

Вступ

Актуальність теми дослідження. У світовій історії відомо не так вже й багато державних діячів котрих за життя, так і після нього можна вважати Великими. Одним із таких був король Пруссії Фрідріх II, названий так за свої військові і державні заслуги. Він був талановитою та різносторонньою людиною, яка завжди досягала поставленої мети. Стійкість характеру розвивалися у нього ще з самого дитинства. Постійний контроль, складні відносини з батьком відобразилися у його стосунках з оточуючими людьми, прийнятті різких рішень як у зовнішній, так і в внутрішній політиці.

Весь комплекс заходів, вжитих Фрідріхом II в соціальній сфері, економіці, науці, освіті і культурі, сприяв розвитку і досягненню високого статусу Пруської держави серед європейських країн свого часу. Для нього характерна вірність обраному курсу, він не міняв поглядів і напрямків діяльності на протязі всього періоду правління. У здійсненні планів виявляв наполегливість і був послідовним. Не все йому вдалося в повній мірі, але, безумовно, він був значною політичною фігурою, реформатором. В цілому, дії Фрідріха II призвели до того, що Пруссія, набула ваги і впливу в Європі, якого раніше не мала. Фактично були закладені основи подальшої могутності держави. Саме Фрідріх II за чверть століття перетворив своє королівство в потужну європейську державу, яка вела багато успішних військових кампаній. Наполеон Бонапарт, який високо цінував його військове мистецтво, віддаючи честь його пам'яті, говорив про те, що його не було б зараз в Пруссії, якби король був живий.

Актуальність даної теми полягає в тому, що, вивчаючи життя цієї яскравої особистості можна не тільки дізнатися про його життя і діяльність, а й проаналізувати розвиток Пруської держави за його правління. На момент смерті Фрідріха Великого чисельність пруських підданих зросла до 6 мільйонів, а Пруссія стала великою європейською державою. Не менш важливим є і дослідження еволюції самої династії та її значення не тільки для

пруської країни, а й для світового масштабу. Багато праць було написано з даної проблеми, проте думки дослідників і досі кардинально відрізняються: одні вважають Фрідріха і справді Великим, а інші засуджують його політику та життєві принципи.

Об'єктом дослідження є роль династії Гогенцолернів в історії Пруссії XVIII ст.

Предметом дослідження є особистість короля Фрідріха II її становлення і прикметні риси, а також його діяльність і роль в історії Пруссії.

Хронологічні рамки. Робота охоплює період життя Фрідріха II (1712 – 1786 рр.). Нижня межа це рік народження монарха, верхня – дата його смерті.

Географічні межі дослідження визначаються територією Пруссії, при вивченні проблеми вивчаються території за межами країни.

Мета дослідження. Полягає в тому щоб на основі проаналізованого і опрацьованого комплексу джерел та літератури, реконструювати історичний портрет монарха, визначити його роль в розвитку Пруссії.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- дослідити процес виховання та навчання майбутнього правителя;
- виявити особливості становлення особистості Фрідріха та її прикметні риси;
- охарактеризувати внутрішню політику та результати її проведення;
- проаналізувати відносини монарха з іншими іноземними державами;
- з'ясувати військове мистецтво Фрідріха II й показати його як великого полководця.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети при написанні роботи на кожному із етапів увага зверталася на такі принципи історичного пізнання: історизму, системності, всебічності, об'єктивності.

Зокрема принцип історизму допоміг мені прослідкувати зовнішню та внутрішню політику в розвитку і контексті часу. Принцип системності

дозволив реконструювати цілісну картину життя та правління монарха. Важливу роль у процесі написання роботи відіграв також принцип всебічності. Результатом його застосування стало висвітлення різноманітних чинників які впливали на формування особистості правителя. Принцип об'єктивності допоміг мені критично ставитись до сумнівної інформації і завдяки даним дослідників цього періоду сформулювати цілісну картину подій і явищ. Даний метод дозволив також уникнути тенденційності викладу фактів та подій і звернути увагу як на позитивних, так і негативних аспектах діяльності Фрідріха II.

Щодо методів, використаних у процесі написання, то основним є проблемно-хронологічний, який становить фундамент структури роботи. Він забезпечив поетапне розкриття еволюції монарха як особистості, реформування Пруссії та зносини з іноземними державами в часі. Метод системного аналізу дозволив розглянути політику короля як цілісне явище, що складається з окремих взаємопов'язаних компонентів. Структурно-функціональний метод дав можливість виокремити кожну реформу в пруському суспільстві та показати їх результат. Історико-порівняльний метод дав змогу проаналізувати становище країни від народження Фрідріха II і до кінця його правління. Історико-генетичний метод дозволив встановити роль династії Гогенцолернів в історії розвитку Пруссії. Метод історичної антропології дозволив дослідити всі сторони діяльності правителя.

Практичне значення роботи. Опрацьовані матеріали даної роботи можна використовувати у підготовці до семінарських занять з курсу «Нова історія країн Європи і Америки», написання ІНДЗ, курсових робіт, рефератів, а також у викладанні цього періоду в загальноосвітній школі.

Апробація роботи. Фрагменти даної роботи були використані на конференції студентів та магістрантів в квітні 2017 р.

Структура роботи. Дана робота складається із 4 розділів, 1 – 4 розділи містять по два підпункти; вступ, висновки і список використаних джерел та літератури, який містить 58 позиції. Обсяг роботи 57 ст.

Вивчення теми дозволили зробити наступні висновки:

1. Постать Фрідріха II Великого є надзвичайно визначною та загадковою. Після його смерті було багато суперечок про заслуги і недоліки, перемоги і поразки. Він не був ідеальною людиною, у якого всі думки та дії гармонійні і раціональні. Монарх володів великою кількістю граней характеру, з людськими достоїнствами та недоліками. Певною мірою його велич полягала в незвичному поєднанні самоаналізу і рішучості.

2. Характер Фрідріха був відображенням складних стосунків з батьком. Фрідріх Вільгельм I відомий в історії як «воїн на троні». Він спромігся створити одну з кращих армій, проте так і не зміг бачити в образі Фрідріха II свого сина, а не солдата, який був би його копією. Фрідріха часто дорікають у лицемірстві до оточуючих, але потрібно зважити, що юнак виріс під постійним гнівом та невдоволенням рідного батька, його любов до нього і справді була тиранічною. Єдиними людьми які проявляли до нього любов та турботу були його добродушна мати та сестра, що стала йому на все життя справжнім другом. Всі ці обставини вплинули на життя правителя. Своєї сім'ї у не було, він був одружений проте жили вони окремо, зберігаючи всі пристойності свого сану. У старості Фрідріх жив самотньо, оточений у порожньому палаці Сан-Сусі з єдиними друзями собаками і солдатами.

3. Як правитель, солдат і людина, він діяв на політичній сцені свого часу в яскравій манері, що часто набувала характеру домінування, був схильний до цинізму і похмуро відгукувався про людство, хоча з іншого боку відзначався гуманізмом. Таланти, захоплення, знання його були різноманітні і багатогранні. Смаки у нього були, по суті, консервативні: в політиці, музиці, архітектурі та живописі, Фрідріх вважав кращими класичні форми, з якими познайомився ще в юності і полюбив за м'яку красу.

4. Хоча король увійшов в історію як законодавець, реформатор, справедливий суверен та невтомний дипломат, сучасники назвали його Великим в основному завдяки успіхам, які він досяг, очолюючи армію своєї

країни. Всього за 46 років правління воював не більше 15 років, але ці дії дозволили Пруссії стати одним з найпотужніших політичних гравців на міжнародній арені. Суперництво між Габсбургами і Гогенцолернами, тривало аж до 60-х р XIX століття. Його геополітичні плани, що мали за мету розбудову потужної німецької держави, передбачали мати в наявності сильну сучасну армію.

5. Як полководець, в першу чергу досягнув успіху в організації та підготовці армії. Він зміг зробити це завдяки контролю над вояками і ресурсами держави. Приділяв величезну увагу озброєнню, стройовим заняттям, військовим навчанням. Докладав величезних зусиль для організації розвідувальної служби, зв'язку, тилового забезпечення, постачання. Фінансування воєнних кампаній та військова скарбниця були найпершою турботою Фрідріха. Він відводив велику роль людському чиннику, тобто кадровому добору, кар'єрному росту, вербуванню, соціальному забезпеченню, офіцерів армії.

6. Внутрішня політика монарха здійснювалася в дусі «освіченого абсолютизму». Було проведено ряд реформ, які мали позитивний для країни результат. Ним було проголошено повну віротерпимість, що сприяло збільшенню припливу іноземців; було видано збірник законів «Фрідріхів кодекс», за яким запроваджувався рівний для всіх і незалежний суд, скасовувалися тортури. Він також дбав про розвиток рільництва і промисловості. Відкривалися банки, будувалися канали, шляхи, здійснювалося значне будівництво у Берліні та Потсдамі.

7. Проводячи реформи, король не змінював соціальної структури суспільства. Дворяни залишалися панівною верствою. Вбачав у них єдину опору армії, а армія для нього — це головний державний інститут. Для покращання становища поміщицьких селян провів реформу в Померанії: забороняв зганяти їх з землі і забирати наділи. Фрідріх II боявся, що зміни в становищі селян позбавлять його армію рекрутів. Внаслідок чого становище

державних селян покращилося. Вони отримали право володіти землею і передавати її у спадок. Дана реформа була продиктована прагненням, щоб у країні не зменшувалось кількість тих, хто сплачує податки.

8. Не менш важливим кроком стало реформування в сферах культури та науки, які правитель з дитячих років любив. Тому він піклувався про розвиток вищої, частково середньої освіти. У 1763 р. запроваджується загальна обов'язкова початкова освіта. Розробляється спеціальний Регламент, в якому детально описувалася система шкільної освіти, обов'язки та права учнів та вчителів. В часи правління монарха Берлін став фактично науковою столицею, а Академія наук сприяла плідній науковій діяльності молодих науковців на користь держави.

9. Фрідріх II Великий був людиною, яка дбала про свою державу. Часто його звинувачують у тому, що перемоги у військових кампаніях давалися великою людською ціною і не варті були отриманого результату. Проте я вважаю, що це не так, адже людина, яка брала участь разом з своїм військом в боях і очолювала його у перемогах і поразках заради державних інтересів не заслуговує таких звинувачень. Його енергія, прямота, військовий авторитет, любов до справедливості, смак, таланти, освіченість, дотепність – все це стало легендою ще за життя.

Список використаних джерел та літератури

I. Джерела

1. Бисмарк О. Мысли и воспоминания: В 3-х т. / За ред. Л. С. Ерусалимского.

- М. : Государственно-экономическое издательство, 1941. – Т. 1. – 383 с.
2. Генеральный земельный школьный регламент Фридриха II Великого, короля Пруссии. История Германии: учебное пособие: В 3 т. / За ред. Б.Бонвеча, Ю. В. Галактионова. – М. : КДУ, 2008. Т. 1. – 592 с.
3. Фридрих II Великий. Анти-Макиавелли. – М. : АСТ, 2009. — 52 с.
4. Фридрих II. Из записок Фридриха Великого о России в первой половине XVIII-го века. – М. : Русский архив, 1877. – Кн. 1. – Вып. 1. – 30 с.
5. Фридрих II История Бранденбургская. – М. : СПб., 1770. – 189 с. 6. Отзывы Фридриха Второго. – М. : Русский архив, 1898. – № 2. – 207 с.
7. Фридрих Второй. История моего времени. – М. : СПб., 1789. – 144 с.
8. Петербургская конвенция между Россией и Пруссией о первом разделе Польши // Под стягом России: Сборник архивных документов. – М. : Русская книга, 1992. – 131 с.
9. Письмо Фридриха Второго к принцу Генриху. – М. : Русский архив, 1912. – № 2. – 42 с.
10. Письмо Фридриха II к императрице Екатерине. – М. : Русский архив, 1842. – № 3. – 32 с.
11. Фридрих II Великий. Лист з провінції. Уривок з листа Фридриха II Вольтеру. – М. : Полюс-Плюс, 1996. – 76 с.
12. Фридрих II О Польше и поляках // Проблемы славяноведения: Сборник научных статей и материалов. – Брянск : Издательство БГУ, 2004. – Вып. 6. – 89 с.
13. An den König Friedrich Wilhelm I. Cüstrin, den 18. December 1731 / Oeuvres de Frédéric le Grand. T. XXVII. – B., 1856. – 233 s.
14. A Young Frederick the Great to Voltaire: the first letter / Edited by Geoffrey Sauer. – L. : Lytton Strachey, 1915. – 119 p.
15. Das Politische Testament von 1752 / Friedrich der Grosse. – K. : Darmstadt, 1982. – 262 s.
16. Frederick the Great: King of Prussia / Edited by David. – N. : Fromm International, 2000. – 322 p.

17. Friederike Sophie Wilhelmine. Eine preussische Königstochter. – T. : Munchen, 1910. – 223s.
18. Letters from Voltaire / Edited by Richard Aldington. – L. : Tallentyre, 1919. – 120 p.
19. Statuta der Königlichen Akademie der Wissenschaften de dato 24. Januar 1744 // Geschichte der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. – Berlin, 1900. – 268.

II. Література

20. Архенгольц И. В. История семилетней войны / И. В. Архенгольц. – М. : «Издательство АСТ», 2001. – 560 с.
21. Гейсман. С. История военного искусства в новые века в эпоху Фридриха Великого и Екатерины Великой / С. Гейсман. – П. : «Издательство», 1896. – 287 с.
22. Голованов М. В. Политика Фридриха II по интеграции восточной и западной Пруссии в 1772 - 1786 гг. / М. В. Голованов // Ретроспектива. – М., 2006. – № 2. – 22 с.
23. Голованов М. В. Расстановка политических сил в Европе перед началом семилетней войны: по «Политическому завещанию» Фридриха II 1752г. / М. В. Голованов // Ретроспектива. – М., 2005. – № 1. – 15 с.
24. Голованов М. В. Фридрих II и Россия во время Первой и Второй Силезийских войн / М. В. Голованов // Ретроспектива : Всемирная история глазами молодых исследователей. – М., 2008. – № 3. – 18 с.
25. Грейгь Ольга Тайная доктрина третьего рейха / Ольга Грейгь. – М. : Алгоритм, 2016. – 340 с.
26. Деннисон Дж. Конница при Фридрихе Великом / Дж. Деннисон – М. : АСТ, 2001. – 480 с.

27. Дубинянский М. Фридрих Великий: Прусский дух / М. Дубинянский // Личности. – М., 2013. – № 5. – 20 с.
28. Егер О. Всемирная история (том 3. Новая история) / О. Егер. – М. : АСТ, 2002. – 403 с.
29. Ивонин Ю. Е. Властители судеб Европы: императоры, короли, министры XVI-XVIII вв. / Ю. Е. Ивонин. – С. : Русич, 2004. – 464 с.
30. Ивонин Ю. Е. Фридрих II Гогенцоллерн и Иосиф II Габсбург / Ю. Е. Ивонин // «Вопросы истории». – М., 2003. – № 4. – 27 с.
31. Кареев Учебная книга Новой истории – 5-е изд / Кареев. – СПб. : Тип. Стасюлевича, 1904. – 350 с.
32. Кони Ф.А. История Фридриха Великого / Ф. А. Кони. – СПб. : Издание М.К. Липса, 1845. – 341 с.
33. Лубченков Ю. Н. Все полководцы мира. Новое время / Ю.Н. Лубченков – М. : Вече, 2001. – 423 с.
34. Лупанова М.Е. Дипломатия Екатерины II и война за Баварское наследство / М. Е. Лупанова // Вопросы истории. – М., 2008. – № 2. – 143 с.
35. Михайлина И. Фридрих Великий – Первый слуга государства / И. Михайлина // Международная военно-историческая ассоциация. – М., 2014. – № 3. – 23 с.
36. Меринг Ф. История войн и военного искусства / Ф. Меринг. – С-П. : ООО «Издательство Полигон», 2000. – 528 с.
37. Нагодкина С. А. Городская политика Фридриха II / С. А. Нагодкина. // Известия. – М., 2012. – № 4. – 17 с.
38. Нагодкина С. А. Фридрих II глазами современников - иностранцев / С. А. Нагодкина. // История. Международные отношения. – М., 2012. – № 3. – 17 с.
39. Ненахов Ю. Войны и кампании Фридриха Великого / Ю. Ненахов – М. : Харвест, 2002. – 464 с.
40. Переверзев Ю. И. Как Фридрих Великий с мельником судился /

- Ю. И. Певерзев // Журнал Партнер. – М., 2006. – № 8. – 17 с.
41. Рамбо А. Русские и пруссаки. История Семилетней / А. Рамбо. – М. : Воениздат, 2004. – 360 с.
42. Рахматуллин М. Императрица Екатерина Вторая / М. Рахматуллин // М. : Наука и Жизнь, 2014. – 32 с.
43. Рыжов К. Все монархи мира: Западная Европа / К. Рыжов. – М. : Виче, 2009. – 476 с.
44. Свечин А. А. Эволюция военного искусства. Том I / А. А. Свечин. – М. : Государственное военное издательство, 1922. – 326 с.
45. Свечин А. А. Стратегия в трудах военных классиков. Том II / А. А. Свечин. – М. : Государственное военное издательство, 1926. – 423 с.
46. Снесарев А. Е. Жизнь и труды Клаузевица / А. Е. Снесарев. – М. : Кучково поле, 2007. – 244 с.
47. Сюдюков И. «Старый Фриц» без маски Гранитная скала немецкой истории / И. Сюдюков // История и Я. – М., 1999. – №56. – 19 с.
48. Фенор В. Фридрих Вильгельм I / В. Фенор. – М. : АСТ, 2004. – 466 с.
49. Фрейзер Д. Фридрих Великий / Д. Фрейзер. – М. : АСТ, 2003. – 704 с.
50. Цветков С. Великое неизвестное Забытые истории Волтер и Фридрих II / С. Цветков. – М. : Центрполиграф, 2002. – 146 с.
51. Шигарева А. Н. Фридрих II об уроках европейской истории / А. Н. Шигарева // Вестник, 2015. – № 2. – 15 с.
52. Шишов А. 100 великих военачальников / А. Шишов. – М. : Вече, 2013. – 432 с.
53. Штенцель А. История войн на море. В 2-х т. Том 1 Глава XI. Морская политика Фридриха Великого и Екатерины II / А. Штенцель. – М. : Изографус, 2002. – 704 с.
54. Augstein R. Preussens Friedrich und die Deutschen / Oeuvres de Frédéric le Grand. T. XX. – В., 1880. – 383 p.

55. Aldington R. *Voltaire and Frederick the Great* / R. Aldington. – K. : Brentano's, 1927. – 266 p.
56. Haythornthwaite P. *Osprey Frederick the Great's Army Cavalry* / P. Haythornthwaite. – L. : AT-ARMS, 1991. – 48 p.
57. Schieder Th. *Friedrich der Grosse* / Th. Schieder. – B. : Wien, 1983. – 239 s.
58. Lavis Ernest *The Youth of Frederick the Great* / Ernest Lavis. – E. : Forgotten Books, 2001. – 470 p.